

Електронна бібліотека
видань історичного факультету
Харківського університету

Куделко С. М. Записка В. Н. Каразіна про видання «Отечественного Архива» // Біографістика в контексті сучасних історичних та історіографічних досліджень: Харківський історіографічний збірник. – Харків: НМЦ “СД”, 2003. – Вип. 6. – С. 156 – 158.

При використанні матеріалів статті обов'язковим є посилання на її автора з повним бібліографічним описом видання, у якому опубліковано статтю. Дана електронна копія статті може бути скопійована, роздрукована і передана будь-якій особі без обмежень права користування за обов'язкової наявності першої (даної) сторінки з повним бібліографічним описом статті. При повторному розміщенні статті у мережі Інтернет обов'язковим є посилання на сайт історичного факультету.

Адреса редакційної колегії:

Україна, 61077, Харків, пл. Свободи, 4,
Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна,
історичний факультет. **E-mail:** istfac@univer.kharkov.ua

©Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна; історичний факультет

©Автор статті

©Оригінал-макет та художнє оформлення – зазначене у бібліографічному описі видавництва

©Ідея та створення електронної бібліотеки – А. М. Домановський

ЗАПИСКА В. Н. КАРАЗИНА ПРО ВИДАННЯ «ОТЕЧЕСТВЕННОГО АРХИВА»

Лист В. Н. Каразіна до М. П. Погодіна — одне з перших (якщо не перше) свідчення про спробу заснувати в Росії спеціалізованій історичний журнал історико-археографічного напрямку. Цей лист був знайдений Д. І. Багалієм ще на початку 90-х рр. ХІХ ст. і був ним опублікований 8 січня 1893 р. у «Харьковских губернских ведомостях», а потім включений в фундаментальне видання «Сочинения, письма и бумаги В. Н. Каразина, собранные и редактированные проф. Д. И. Багалеем» (1910). До теперішнього часу обидві публікації стали бібліографічною рідкістю і ми, напередодні 200-літнього ювілею головного дітища Каразіна — Харківського університету, вважаємо можливим знов звернути увагу громадськості на ініціативу українського просвітителя.

Журнал планувався Каразіним археографічним, автор проекту сам запропонував його назву: «Отечественный архив». Цікаво відмітити, що видання це Каразін передбачав здійснити у Москві (а не у Петербурзі або у Харкові). Мабуть тому, що у першому з названих міст до Каразіна було більш ніж прохолодне ставлення. У вищих ешелонах урядової бюрократії, а у Харкові у той період для здійснення цього новаторського проекту ще не було ані інтелектуальних сил, ані засобів. Своїми компаньйонами він бачив молодого історика, професора загальної історії Московського університету М. П. Погодіна (1800–1875)¹ і власника університетської книжкової лавки, букініста А. С. Ширяєва (?–1841).

Відомий насамперед як винахідник у галузі природничих і технічних наук, який прославився на піві освіти, Каразін маловідомий як автор сміливих проєктів у гуманітарній сфері. Запропонований ним журнал свідчив, що Каразін чуйно вловив настрій часу і висунув в епоху суспільного підйому, пов'язаного з перемогами Росії над наполеонівською Францією, видання, яке допомогло би росіянам краще пізнати своє минуле.

Проєкт не було здійснено. Перші ж у Російській імперії журнали вийшли у світ такі у Москві і були пов'язані з діяльністю «Общества истории и древностей российских при Московском университете». Це були «Чтения в Обществе истории и древностей российских», які видавалися (з перервою) з 1846 по 1918 рр. і «Временник» (1849–1857 рр.). Своє-

¹ У 1827 р. М. П. Погодін заснував у Москві журнал «Московский вестник», у якому друкувалися й історичні матеріали.

рідним «мостом» між цими видавництвами і попередньою періодикою слід вважати журнал «Московитянин» (видавець і редактор тої же М. П. Погодін), який виходив з 1841 р., де був особливий розділ для публікації історичних матеріалів і джерел.

Лист Каразіна до Погодіна демонструє ще одну грань зв'язку між Московським і Харківським університетом (і Каразін, і Погодін були почесними членами двох університетів). Слід відмітити, що сам Каразін володів зібранням книг і рукописів з російської історії, перш за все з колекції, яка була успадкована його дружиною від діда І. І. Голікова (1735–1801). Ці матеріали він думав публікувати в новому журналі в першу чергу.

Таким чином, і в даному проєкті В. Н. Каразін постає перед нами як діяч всеросійський, а не тільки регіонального, слобідсько-українського масштабу, людиною, кажучи, словами О. І. Герцена, яка вносила «во всякий вопрос совершенно новый взгляд и совершенно верное требование»¹.

Лист до М. П. Погодіна (13-го серп. 1828 р.)

В России не прежде, как с царствования Екатерины Второй начали печатать в рукописях во множестве разъясненные исторические памятники. Вот причина, почему некоторые из них невозвратно гибли в пожарах и другим образом. В нынешнее время издается оных довольно число. «Отечественные Записки» и «Северный Архив» представляют собрания такого рода. Но, пробегая их, нельзя не пожелать, чтобы у нас существовало собрание, посвященное единственно сему предмету, с сохранением дипломатической точности, указанием источников, поверкою оных, с наблюдением систематического порядка, по крайней мере совместного с таковым собранием; словом что-нибудь похожее на богатые сведениями Бишинговы и Шлецера издания для Германии.

Имея драгоценную библиотеку Российских и к России относящихся рукописей, отчасти собранную мной самим, отчасти же наследованную за женою после деда ее И. И. Голікова, я беру смелость предложить почтенным Михаилу Петровичу Погодину и Александру Сергеевичу Шпряеву² издание, на основании сей библиотеки, любопытных, доньше нигде не напечатанных или сделавшихся уже очень редкими документов исторического и статистического содержания, совместно, общими трудами.

¹ Герцен А. И. Сочинения А. И. Герцена и переписка с Н. А. Захарьиной. — СПб., 1906. — Т. 5. — С. 421.

² Відомому тоді Московському книгопродавцю, власнику Університетської книжкової лавки на Страсному бульварі.

Легко, кажется, пригласить к участию в сем предприятии и других особ, имеющих подобные рукописи. А именно обнародовать через Московские и С.-Петербургские Ведомости, что всякий тот, кто доставит в Университетскую книжную лавку рукопись такого (описать нужно) содержания, по напечатании оной и соразмерном расходе, получит от издателей 60 процентов из чистой прибыли; разумеется, что прежде всего должны быть выручены издержки на напечатание, перенлет и рассылку. По справедливости также следует нам, издателям, предоставить себе выбор из присылаемых здесь, допущение или недопущение оных в «Отечественный Архив» (как можно назвать наше собрание), почитая первыми томами оного опубликованную ныне Статистику Кирилова¹ и отдавая каждому любителю на волю приобретение того или другого тома Архива порознь. За каждый же можно назначить по десяти рублей асс. с доставкою и пересылкою во все места Империи и приобретением карт, планов, изображений разного рода и пр. А. С. Ширяеву из остальных сорока процентов чистой прибыли согласен бы я был предоставить 16 % за комиссию; а М. П. Погодину за труды издания, т. е. за проверку, примечания, дополнения, корректуру, вообще за хлопоты с типографиею, граверами и литографами, 24 %. На семь оснований я естественно войду в число доставителей рукописей. Ежели мое предложение за благо будет принято, то оно может служить вместо формального условия, быть скреплено нашими руками. Августа 13-го дня 1828 года в Москве.

Вот что, как уведомлял я вас, милостивый государь мой Михаил Петрович, было у меня написано. Вчера, вставив в своих местах недописанное 16 % и 24 %, читал я г-ну Ширяеву; но он отказывается. Подумайте и решите вы.

¹ Видана М. П. Погодиным.